

Solmaz Dadaş qızı Qurbanova

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası

İNGİLİS DİLİNİN LEKSİKASINDA SLENQ

Açar sözlər: ingilis dili, nitq, etimologiya, cəmiyyət, slenq.**Key words:** English language, speech, etymology, society, slang.**Ключевые слова:** английский язык, речь, этимология, общество, слэнг.

Danışq dilində qeyri-formal, bir-birini çox yaxşı tanıyan, eyni sosial qrupa mənsub olan insanlar arasında müəyyən sözlərdən istifadə edilir. Bu sözlərə «slenq» sözlər deyilir. Yaxın münasibətdə olmayan insanlarla ünsiyyət zamanı bu cür sözlərin işlədilməsi insanlar tərəfindən təhqir kimi qarşılanı bilər. Slenq qeyri-formal dildir. Bir qayda olaraq, slenq sözlər ən çox yazıda deyil, danışqda işlədilir. Slenq cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri tərəfindən istifadə oluna bilər.

«Slenq» – dilin, müvafiq olaraq da nitqin ayrılmaz tərkib hissəsi olub, leksikologiyanın əsas, ən aktual və mübahisəli problemlərindən biridir. Slenq, leksikanın ədəbiyyat normalarına uyğun olmayan təbəqəsidir. Bəzi tədqiqatçıların fikrincə, slenq ədəbiyyata yabançı olan, mədəni insanın nitqinə xas olmayan söz və ifadələrdir. Lakin buna baxmayaraq, bu gün slenqə insan fəaliyyətinin bütün sahələrində rast gəlmək mümkündür. Hal-hazırda, slenqdən radio və televiziya, mətbuatda, ədəbiyyatda, internet şəbəkəsində, hətta demək olar ki, bütün yaş dövrlərindən olan, müxtəlif sosial qrupa və sinfə mənsub olan insanlar arasında istifadə olunur.

Şifahi nitqdə «slenq» sözünün ilk dəfə nə zaman meydana çıxdığı barədə heç bir məlumat yoxdur. Yazılı formada isə ilk dəfə XVIII əsrdə İngiltərədə qeydə alındığı bildirilir. O zaman slenq sözlər «təhqir» mənasında işləndirirdi. Dilşünas V.A. Xomyakov öz kitablarından birində «slenq» termininin ilk dəfə 1756-cı ildə «çox səviyyəsiz vulqar tipli dil» (language of low or vulgar type) mənasında; 1802-ci ildən bu terminin «müəyyən sinif və ya dövrün jarqonu» (The cant or jargon of a certain class or period) kimi işləndiyini, 1818-ci ildən başlayaraq isə bu termin altında «yüksək səviyyəli danışq dil səviyyəsindən aşağı olan, müəyyən mənada işlənən sözlər» başa düşülməyə başladığını göstərmişdir. Təxminən 1850-ci ildə «slenq» termini «qeyri-qanuni» loru leksika ifadəsi kimi daha geniş istifadə olunmağa başlamışdır [1, s.43].

Bu günə qədər «slenq» termininin etimologiyası hələ də tam olaraq müəyyən edilməmiş və leksikologiyanın əsas problemlərindən biri olaraq qalmaqdadır.

«Slenq» termininin etimologiyası ilə məşğul olan görkəmli tədqiqatçılardan biri, müasir ingilis dilinin leksikoqrafiyasında nadir yeri olan, dilşünas E.X. Patric «slenq» termininin - keçən əsrin ikinci yarısından etibarən «qeyri-qanuni» danışq dili mənasında («illegitimate» colloquial speech) qəbul edildiyini göstərir. E.X. Patric və eləcə də, onun davamçıları (məsələn, J.Qrinok və K.İ.Kittridj) slenqi - «ünsiyyət zamanı müəyyən sosial və ya peşəkar mühitə aid olan insanların ictimai düşüncələrini əks etdirən, kifayət qədər qeyri-sabit, sistemsiz və əksər hallarda hətta qarışıq leksemlər toplusu» kimi müəyyən edirlər [2, s.9].

İngilis dilinin Böyük Oksford lüğətində isə «slenq» - «ziyalıların nitq standartından aşağı hesab edilən təmiz danışq dili, yeni sözlərdən və yaxud xüsusi mənalarda işlədilən geniş yayılmış sözlərdən ibarət», «cəmiyyətin aşağı təbəqəsinə aid və pis etimada malik olan bir qrup şəxslər tərəfindən işlədilən xüsusi leksemlər məcmusundan ibarət» bir dil kimi müəyyən edilir.

«Slenq» termini barədə illərdən bəri bir çox fərziyyələr irəli sürülmüşdür. XX əsrdə də bu məsələ tədqiqatçıları yaxından maraqlandırmış, yeni fərziyyələr ortaya çıxmışdır. Lakin bütün fərziyyələr arasında E.X. Patricin fərziyyəsi, tarixi dəlillərə əsaslanan bir nöqtəyi-nəzər olduğundan, həqiqətə daha uyğun hesab edilir. Onun fərziyyəsinə görə, «Slang» sözü «to sling» – to utter (danışmaq, ifadə etmək) felindən götürülmüşdür.

Slenq - müəyyən məqsədlər üçün meydana çıxır, tez-tez dəyişir və sonradan dildən çıxarıla bilər. Lakin bunu bütün slenqlərə şamil etmək olmaz. Belə ki, bəzi slenq sözlər və ifadələr ingilis dilinə adi bir slenq kimi deyil, əsas söz, ifadə kimi daxil olur. Məsələn, «hang out» ifadəsini nəzərdən keçirək. XVIII əsrin əvvəllərində «loitə or idle (stand or wait around without apparent purpose)» mənasında meydana çıxan bu ifadə bu gün danışqda ən çox işlədilən ifadədir və ingilis dili mədəniyyətinə elə daxil olmuşdur ki, onun yüksək səviyyəli işgüzar görüşlərdə belə istifadəsi, heç kim tərəfindən qeyri-formal danışq sözü kimi qəbul edilmir.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, slenq cəmiyyətin bütün təbəqələrindən olan insanlar tərəfindən işlədilir. Bu sözlərdən istifadə edənlər azlıq təşkil edir. Lakin müəyyən bir yeni slenq sözü və ya ifadəsi

insanlara öz ənənəvi dilində izah edə bilmədiklərini söyləməyə imkan verdiyi halda və yaxud da əhalinin böyük bir qismi tərəfindən istifadə edildiyi halda, həmin sözlər və ya ifadələr artıq slenq olmaqdan çıxır və dilin lüğət tərkibinə daxil olur. Qeyd etmək lazımdır ki, slenq və qeyri-formal ingilis dili eyni şey deyil. Bəzi slenq sözlər və ifadələr formal şəraitdə istifadə oluna bilər, lakin qeyri-formal şəraitdə işlədilən sözlər – slenq deyil.

İngilis dili daşıyıcıları öz danışq dilində slenq sözlərdən istifadə etməklə, ingilis dilini əlavə sözlərlə zənginləşdirirlər. Slenq sözlər – danışq dilində ədəbi dil standartları elementlərinin şüurlu, düşünülmüş surətdə təmiz üslub məqsədləri üçün: yenilik, qeyri-adilik effekti yaratmaq, ümumi qəbul edilən nümunəvi ifadələrdən fərqli olan sözlər işlətmək, ifadə edilmiş fikrə konkretlik, canlılıq, ifadəlik, təsirlilik, müxtəsərlik və s. vermək üçün istifadə edilir [2, s.10]. Bu məqsədlərə nail olmaqda metafora, metonimiya və s. köməklik göstərir. Bu nöqteyi-nəzər əksər tədqiqatçılar tərəfindən bölüşdürülür.

İngilis dilində qeyri-formal danışqda ən çox istifadə olunan slenqlərdən bir neçəsini qeyd edək:

- “Bee’s knees” - insanın və ya hər hansı bir şeyin “əlanın əlası” olduğu mənasında işlədilir. Qeyd etmək lazımdır ki, bu ifadə Marqaret Tetçer haqqında danışarkən də istifadə edilirdi.

- “Quid” - Birləşmiş Krallıqda rəsmi pul vahidi “funt sterlinq” olsa da, ingilis pullarını təsvir etmək üçün daha çox qeyri - formal slenq sözlərdən istifadə edilir. Məsələn: quid - funt sterlinq əvəzinə; ton - £100 əvəzinə; grand – £1000 və ya \$1000 əvəzinə; fiveer - £5 əvəzinə; tenner - £10 əvəzinə işlədilən slenq sözlərdir. Həmçinin, ümumi pul mənasında işlədilən “cash” sözü - ən geniş istifadə olunan slenq sözüdür.

- “Skiving”. “İşdən və ya dərstdən yayınmaq” mənasında işlədilir.

- “Killing me”. Bu ifadə sözün əsil mənasında başa düşülməməlidir. Bu slenq sözünün mənası - “bərk ağrıtmək” deməkdir.

- “Nicked”. “Oğurlanmış” mənasında işlənir. Məsələn: “My car is nicked!”.

- “Ace”. “Əla” mənasında işlədilir (yəni, hər bir işdə xüsusi olaraq fərqlənən, öz işinin ustası deməkdir). Məsələn, “maths ace” və s.

- “Veg”. “Tərəvəz” mənasını bildirən bu slenq sözünə ingilis menyusunda rast gəlmək olar.

- “Sarnie”. “Buterbrod” (sandwich) deməkdir.

- “Cuppa”. “Bir fincan çay” (a cup of tea) deməkdir.

- “Kip”. Slenq sözü olub, “qısa bir müddətə yuxu almaq” (a short sleep) mənasında işlədilir. Bu slenqin “nap” variantından da istifadə edilir.

İngilis dilində slenq sözlər və ifadələr çoxdur. Biz yalnız bir neçəsini nəzərdən keçirdik. İngilis dilinin slenq lüğət tərkibi ingilis dilinin lüğət tərkibi kimi zənginləşir [3, s.33]. Slenq lüğət tərkibini zənginləşdirən ən səmərəli üsullardan biri metaforizmdir. Slenq xüsusilə gənclər arasında geniş yayılmışdır, belə ki, onlara öz həmyaşıdlarından fərqlənmək imkanı verir. Gənclərin dilində metaforizm onların təsirli danışmaq qabiliyyətinə olan meyli, həvəsi ilə izah edilir. Məsələn: «hold on to your socks» – artıq özünüzü gözləyin; «stay kind» («be healthy») – salamat qalın; «to shake a bit» - gözəl rəqs nümunəsi göstərmək kimi metaforik slenq ifadələrini misal göstərmək olar. Gənclər slenqi öz əksini internet-ünsiyyətdə də tapır. Sosial şəbəkə yazışmalarında sözlərin ixtisarı ilə əmələ gələn slenq sözlərdən geniş istifadə edilir. Bu cür slenqlərə bir neçə misal gətirək:

- P (pretty) – haqqında danışılan keyfiyyəti vurğulamaq üçün “very” mənasında istifadə olunan slenq.

- Ship (“relationship” sözünün ixtisarı) – əsərin/filmin qəhrəmanları və ya insanlar arasında romantik münasibəti və ya yaxın dostluğu göstərmək üçün istifadə olunan slenq.

- Suh (“What’s up?” ifadəsinin ixtisarı) - dostlar arasında qeyri-rəsmi salamlaşma slenqi.

- Sus (“to suspect” sözünün ixtisarı) - şübhəli insan və vəziyyət haqqında ifadə olunan slenq.

Slenqdən tələbələr də geniş istifadə edirlər. Dilşünaslar tələbə slenqinin Böyük Britaniyada və Amerikada hələ XIX əsrin ortalarından geniş yayılmağa və zənginləşməyə başladığını hesab edirlər. Dilçilik nöqteyi-nəzərindən, tələbə slenqində qeyri-standart və ya dil normalarına uyğun olmayan söz yoxdur. Tələbə slenqində müxtəlif fəaliyyətlərlə bağlı sözlər çoxdur, lakin tədris prosesi ilə bağlı leksika isə tələbə slenq lüğətinin cəmi 2-3%-ini təşkil edir. Tədris prosesi ilə bağlı slenqlərə: *bear* (müəllimlərə verilən ləqəb); *aggie* (kənd təsərrüfatı universitetləri tələbələrinə verilən ləqəb); *underclassman* (*underclasswoman*) (“uşaq-muşaq” mənasında yuxarı kurs/sınıf tələbələrinin aşağı kurs/sınıf tələbələrini adlandırdıqları sayğısız ifadə) və s. slenq sözləri misal gətirmək olar. Qeyd etmək lazımdır ki, gənclər slenqi ən dinamik slenqdır, bu da gənclərin fəal həyatı ilə izah edilir.

Müasir dövrdə slenq, demək olar ki, dilin vacib bir hissəsi hesab edilir. Həyat və hadisələrin təsviri üçün istifadə olunan slenqlər ingilis dilinin daim dəyişməsinə və əlavə sözlərlə zənginləşməsinə səbəb olur.

Slenq inkişaf edir və çox sürətlə dəyişir. Hal-hazırda ingilis dilində istifadə edilən slenq sözlərin və ifadələrin say vahidini hesablamaq mümkün deyil. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, slenq cəmiyyətin bütün təbəqələri tərəfindən istifadə olunur, hətta bir zaman yaranan bəzi slenqlər ədəbi dilə də daxil olur.

İngilis dilinin slenq lüğət tərkibi ingilis dilinin lüğətində mövcud olan bir sıra sözlərin leksik-semantik mənasının başqa cür mənalandırılması ilə də zənginləşir. Dilşünas V.Q. Vilyumanın nöqtəyi-nəzərincə, sözlərin mənasının yenidən mənalandırılması slenqin yeni vahidlərinin yaranmasında ən əsas rol oynayır [4, s.138]

Dilçilikdə slenqin rolu haqqında müxtəlif fikirlər mövcuddur. Slenqdən fəaliyyətin müxtəlif sahələrində istifadə edilir. Slenq sözləri başa düşmək üçün isə, onları bilmək lazımdır. Slenq biliyi ingilis dilini öyrənənləri təbii dil mühitinə salır, onların kommunikativ səriştələrini inkişaf etdirir.

Ədəbiyyat:

1. Хомяков, В.А. Введение в изучение сленга – основного компонента английского просторечия/В.А. Хомяков. – Вологда: Министерство просвещения ОСФСР Вологодского гос. пед. ин-та, 1971. – 381 с.

2. Маковский, М.М. Современный английский сленг. Онтология, структура, этимология / М.М. Маковский. – М., 2009. – 234 с.

3. Берестовская, Э.М. Молодежный сленг: формирование и функционирование// Вопросы языкознания / Э.М. Баранникова. – 1996. – № 3, 32 – 41с.

4. Вилюман, В.Г. О способах образования слов сленга в современном английском языке// Вопросы языкознания/В.Г. Вилюман. – 1960. – № 6, 137 – 140 с.

Slang in English

Resume

Slang is one of the actual problems of lexicology. The peculiarity of slang is that, being an integral part of the language, it develops and evolves with it, and, therefore, will remain an actual problem of lexicology as long as the language exists.

It is impossible to count the number of slang units currently in use. However, it should be noted that slang exists in all sectors of society. Moreover, once appeared, some slang units are moved to the literary standard of the language. The study of slang acquires increasing relevance in the context of expanding international contacts. Knowledge of slang attaches English learners to the natural language environment, contributes to the development of their communicative competence.

Сленг на английском языке

Резюме

Сленг является одной из актуальных проблем лексикологии. Особенность сленга состоит в том, что, будучи неотъемлемой частью языка, он развивается и эволюционирует вместе с ним, а, следовательно, будет оставаться актуальной проблемой лексикологии так долго как существует сам язык.

Невозможно посчитать количество единиц сленга, находящихся в употреблении в настоящее время. Однако следует отметить, что сленг существует во всех слоях общества. Более того, однажды появившись, некоторые единицы сленга перемещаются в литературный стандарт языка. Изучение сленга приобретает возрастающую актуальность в условиях расширяющихся международных контактов. Знание сленга приобщает изучающих английский язык к естественной языковой среде, способствует развитию их коммуникативной компетенции.

Rəyçi: dos. Ş.Ağakışiyeva